

Smrtna zarota na Koroškem

Maja 1945 so Britanci in komunisti na Koroškem sklenili »krvavo kupčijo«.

Po letu 1990, ko se je v Sloveniji smelo pisati o povojnih pomorih domobrancev in v zvezi s tem o njihovi sramotni predaji na Koroškem v roke morilskim Titovim partizanom, smo lahko samo domnevali, da je maja 1945 šlo na Koroškem za krvavo kupčijo med Britanci in komunističnimi partizani. Nekateri smo na osnovi dogodkov, ki so si sledili po datumih sredi maja 1945, lahko le sklepali, da je šlo za kupčijo in prevaro. Jasno je bilo naslednje. Koroško so maja 1945 poleg Britancev zasedle tudi partizanske enote, kar naj bi bilo celo etnična osvoboditev (vsaj ozemlja južno od Drave), ki bi ji sledila priključitev k Sloveniji. Predstavniki partizanov so se dogovarjali z Britanci in rezultat pogovorov je bil, da so se partizani do 23. maja hitro in v celoti umaknili iz Koroške. Hkrati so Angleži s prevaro, da jih premeščajo v Italijo, oborožene in civilne begunce vračali v roke Titovim partizanom – in s tem v gotovo smrt.

Vsi smo iz teh nespornih dejstev lahko sklepali, da so takrat Angleži in Titovi partizani na Koroškem sklenili grdo kupčijo, ki je pomenila na eni strani partizansko izdajo Koroške, saj so vojaško zasedbo izničili z umikom, in hkrati množične pomore več deset tisoč protirevolucionarnih in protipartizanskih enot ter civilistov.

RULITZOVA RAZISKAVA

Pred nekaj leti se je mladi avstrijsko-koroški zgodovinar Florian Thomas Rulitz lotil zgodovinske raziskave in napisal doktorsko disertacijo. V njej je najprej raziskal partizanske umore na Koroškem in grobove ter grobišča, ki so ostali za njimi, ob tem pa je pregledal mnoge arhive v Avstriji pa tudi Britanski državni arhiv. O tem je njegova knjiga najprej izšla v nemščini, nedavno pa jo je Mohorjeva založba iz Celovca z naslovom *Vetrinjska in »bleiburška« tragedija v nekoliko skrajšani obliki* izdala še v slovenščini.

Knjiga je znanstveno delo, saj mnoge podatke ves čas opremlja z opombami oziroma navajanjem virov. Eno od podglavij je Rulitz naslovil *Britansko-jugoslovanska pogajanja v Celovcu*, v njem pa je prikazal potek pogajanj med Britanci in predstavniki partizanov, kot tudi »rezultate« teh pogajanj. Glavne podatke je navajal iz doslej neznanih dokumentov iz Britanskega državnega arhiva, ti pa poleg nekaterih že znanih dokumentov nedvoumno prikazujejo, kaj so se na pogajanjih dogovorili in kakšna dejanja so temu sledila.

MACMILLANOVA VLOGA

V nadaljevanju povzemam Rulitzov prikaz dogodkov v drugi polovici maja 1945 na Koroškem.

Zgodaj zjutraj 13. maja 1945 sta Harold Macmillan, britanski rezidenčni minister za Sredozemlje v Caserti in politični svetovalec vojaškega poveljnika zavezniških sil feldmaršala Harolda Alexandra, in njegov asistent Philip Broad poletela iz

Taborišče v Vetrinju maja 1945

Caserte v Treviso na pogovor o žgoči problematiki, s katero so se srečevali britanski vojaki. Sešla sta se z vrhovnim poveljnikom 8. armade generalom Richardom McCreeryjem. Dopol dne sta poletela še v Monfalcone na posvet z vrhovnim poveljnikom 13. korpusa generalpolkovnikom Johnom Hardingom. Prenočila sta v Benetkah. Termina je Macmillan že prej javil vrhovnemu štabu in zunanemu ministrstvu v Londonu, 14. maja zjutraj pa je spremenil načrt poti in poletel še v Celovec, kjer se je sešel še s poveljnikom 5. korpusa generalpodpolkovnikom Charlesom Keightleyjem in se z njim nedvoumno posvetoval tudi o problemu beguncev na Koroškem. Še istega dne se je Macmillan vrnil v Caserto in se pri večerji srečal s feldmaršalom Alexandrom. Kaj je bila vsebina pogovora v Celovcu, se do danes ni zvedelo. Nikolaj Tolstoj je navajal več znakov, da je šlo za tajni dogovor o izročitvi protikomunističnih beguncev. Macmillan britanski vojski na Koroškem ni mogel neposredno ukazovati in vedel je, da Alexander odklanja izročitev beguncev. Zato je verjetno, da je šel »po ovinku«, kajti na stopnji pod feldmaršalom je vladala in odločala vojaška birokracija, katere vodja je bil generalni poročevalec generalpodpolkovnik Brian Robertson. Tega je tiste dni težilo mnogo problemov. Tako je zaradi priganjanja Macmillana in brez sopodpisa feldmaršala Alexandra 14. maja poslal usoden ukaz podrejenemu poveljstvu na Koroškem. Ukaz o vračanju beguncev je torej dal Robertson (seveda na pobudo Macmillana), glavni upravni častnik feldmaršala Alexandra, ne ta osebno. Njegov ukaz celotni 8. britanski armadi se je glasil: »Vse osebe, ki se vdajo in so jugoslovanski državljani, ki so služili v nemški vojski, naj bodo razorožene in predane lokalnim jugoslovanskim oboroženim silam.«

Istega dne, 14. maja, je vrhovni poveljnik 8. armade McCreery naslovil na poveljstvo 15. armadne skupine generala Clarka v zavezniškem glavnem štabu v Caserti vprašanje, kako ravnati s Hrvati. Toda odločitev, da Hrvate zavrnejo in jih tako

prepustijo Titovim partizanom, je bila isti dan sprejeta že ob Macmillanovem obisku na Koroškem.

ZAROTA IN KUPČIJA

V tem času sta Koroško zasedli 3. in 4. jugoslovanska armada. Njuni oficirji so se večkrat sestali z oficirji petega korpusa 8. britanske armade v stavbi pokrajinske bolnišnice zavarovalnice v Celovcu. Pogovarjali so se o vračanju beguncev v zameno za umik jugoslovanske vojske iz Avstrije. Prvi pogovori 14. maja so bili za obe strani neuspešni. Nadaljnja srečanja so bila 19. maja s 3. jugoslovansko armado in 20. maja spet s 4. jugoslovansko armado. Med prvim pogovorom so partizanski predstavniki vztrajali, da ostanejo na južnem Koroškem. Britanci so predstavili možnost vrnitve Hrvatov, ki so bili tedaj na Koroškem, niso pa 15. maja izgnali nobenih beguncev iz začasnih britanskih taborišč severno od Drave.

17. maja je načelnik štaba 5. korpusa brigadir Toby Low brzojavil petemu korpusu podrejenim enotam: »Vsi jugoslovanski državljani, ki se ta trenutek nahajajo na območju korpusa, bodo kar najhitreje mogoče predani Titovim četam./ Te oborožene sile bodo nemudoma razorožene, o destinaciji pa ne informirane./ Ukrepe za predajo bo v povezavi z jugoslovanskimi enotami koordiniral vrhovni štab./«

Nigel Nicolson, kapetan in obveščevalni oficir pri 6. oklepni diviziji generala Murraya, ki je bila odgovorna za taborišče Vetrinje, je v svojih spominih zapisal, da so bile repatriacije beguncev v zameno za umik jugoslovanske vojske iz Avstrije »krava kupčija«, v katero so bili vpleteni najvišji organi. Eden od indicev za Nicolsonovo tezo je, da je bilo veliko število beguncev vrnjenih 19. maja, na dan, ko je v Celovcu 3. jugoslovanska armada dosegla soglasje na pogajanjih z Britanci.

V sporazumu med Britanci in predstavniki Titove vojske 19. in 20. maja je bilo dogovorjeno, da bodo begunci vrnjeni v Jugoslavijo in da mora biti umik vseh jugoslovanskih enot iz Koroške končan do 21. maja 1945 ob 19. uri.

Rulitz je v britanskem državnem arhivu našel vojni dnevnik vrhovnega štaba 5. britanskega korpusa. V njem je poveljnik 5. korpusa generalpodpolkovnik Charles Keightley 19. maja vpisal naslednje točke iz dogovora:

»Polkovnik Ivanović, namestnik poveljnika 3. jugoslovanske armade, obišče zvečer vrhovni štab in se dogovori naslednje:

1. Štirinajsta jugoslovanska divizija bo do 21. maja ob 19. uri umaknila vse enote proti jugu jugoslovansko-avstrijske meje.

2. Štirinajsta jugoslovanska divizija bo a) vrnila vse nasilno odvzeto zasebno imetje in b) prenehala od zdaj s prisilnim prisvajanjem.

3. Ukaze za umik jugoslovanskih krajevnih poveljnikov in področnih vodij v Avstriji bo 3. armada zahtevala od generalnega vrhovnega štaba jugoslovanske vojske.

4. Vsi jugoslovanski državljani na območju korpusa, ki so se borili za Nemce, bodo s svojimi sorodniki prepeljani v taborišča v Jugoslaviji.«

Prve tri točke so torej določale umik partizanov iz Koroške, četrta pa vrnitev beguncev.

»VRNITEV« NA MORIŠČA

Keightley je naslednji dan, 20. maja 1945, v vojnem dnevniku zapisal:

»Poveljstvo 26. jugoslovanske divizije in predstavniki 4. jugoslovanske armade so obiskali vrhovni štab. Dogovorjene so bile naslednje točke:

1. Vse enote 26. jugoslovanske divizije se morajo do 21. maja ob 19. uri umakniti na južno stran jugoslovansko-avstrijske meje, razen enot, ki so potrebne za varovanje jugoslovanskih državljanov in zaplenjenega materiala v Področici, na Bistrici, Žihpoljah in v Svetni vasi.

2. Te straže morajo oditi do 23. maja ob 19. uri.

3. Ob 19. uri 21. maja bo jugoslovansko-avstrijska meja postala vojaška meja med 5. korpusom in 4. jugoslovansko armado.

4. 10.000 Hrvatov, s sorodniki v taboriščih vred 13.000, bo evakuiranih preko Področice.

5. Jugoslovanske enote ne smejo nasilno zaseči nobenega zasebnega imetja. Zasebno imetje, ki ga bodo

jugoslovanske enote prevažale iz Avstrije, bodo britanske enote pridržale, če ga bodo odkrile. Poveljstvo 26. jugoslovanske divizije bo v tej zadevi nudilo vsakršno možno pomoč, tudi če bodo vpletene enote, ki niso pod njegovim poveljstvom.

6. Poveljstvo 26. jugoslovanske divizije javlja 4. jugoslovanski armadi, da mestni poveljniki niso prejeli nobenih ukazov, naj odidejo.«

Poleg tega je Rulitz objavil še odlomke iz zapiskov 5. korpusa o istem pogovoru, kjer so v petem odstavku natančno opisani za repatriacijo predvideni begunci:

»5. Izročitev jugoslovanskih državljanov. Peti korpus bo izročil vse Jugoslovane, ki se nahajajo na območju korpusa in so se v uniformi bojevali za Nemce in njihove zaveznike: ustaše, domobrane, četnike, Nedičeve enote, bele garde (belogardiste), skupaj okrog 18.585, od teh je bilo 3.010 že izročeni 4. jugoslovanski armadi. Nadaljnji transport: 10.000 4. jugoslovanski armadi kot že dogovorjeno preko Področice. Približno 5.000 3. jugoslovanski armadi preko Pliberka ali Labota, kot je napovedal 3. armadi zvezni oficir županu mesta Dravograd, ob 12.30 uri 20. maja.«

UPOR ALI REVOLUCIJA?

Transporte beguncev v Pliberk ali Področico je nadzorovala britanska elitna enota SOE, ki ji je poveljeval britanski poročnik Lockhead. Za prevzem in nadzor beguncev je bil na jugoslovanski strani odgovoren 21-letni major Simo Dubajić iz 11. dalmatinske brigade. Kot prve so med 18. in 24. majem predali Hrvate in Srbe. V omenjenem britanskem vojnem dnevniku so vpisi po datumih in število vrnjenih. 20. maja je Keightley vpisal, da so »izgnali« okrog 13.000 oseb. 21. maja so jih izročili 1.500, 22. maja 3.000, 23. maja pa še 800 (iz taborišča Hrvatov pri Grabštajnu).

Od 27. do 31. maja so vračali slovenske begunce. Za 27. maj je Keightley v vojni dnevnik zapisal: »1.300 Slovencev evakuiranih v Področici.« In tako do 31. maja, ko je poveljnik britanskega 5. korpusa zapisal v dnevniku, da so izročili skupno 26.339 ljudi: 12.196 Hrvatov, 8.263 Slovencev, 5.480 Srbov in 400 Črnogorcev.

Pri teh številkah je treba poudariti, da so Britanci poleg tega pri Pliberku sredi maja preprečili predajo hrvaških beguncev, tam pa grede številke krepko čez sto tisoč. Le redki od vseh teh predanih in zavrnjenih so preživeli množične pomore širom po Sloveniji in na Hrvaškem.

Vse to govori le o enem. Ne med drugo svetovno vojno ne takoj po njej komunistov v Jugoslaviji (Tita in Kardelja) ni prav nič zanimala »osvoboditev« zgodovinskega slovenskega ozemlja na Koroškem, Goriškem in Tržaškem, ampak le komunistična revolucija oziroma prevzem oblasti. Glavni sestavni element revolucije je bilo uničevanje političnih, ideoloških in vsakršnih nasprotnikov. Kloder tega je »ne ve nič«. »Odpor(ništvo)« proti okupatorju so bile le mamljive limanice, na katere so se takrat in danes (u)lovili številni. ■